GENERALITAT VALENCIANA

Conselleria de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Cooperació

GUIA PER A LA INCLUSIÓ DE LA DIVERSITAT FUNCIONAL EN LES ACTUACIONS DE LA COOPERACIÓ VALENCIANA AL DESENVOLUPAMENT

GENERALITAT VALENCIANA
Conselleria de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Cooperació

Guia per a la inclusió de la diversitat funcional en les actuacions de la Cooperació Valenciana al Desenvolupament.
València, octubre de 2018

Publicació de la Conselleria de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Cooperació.
Direcció General de Cooperació i Solidaritat.
Servei d'Anàlisi, Estudis, Promoció i Seguiment.

Col·laboració: Montserrat Gómez Mallén. Màster Universitari en Cooperació al Desenvolupament.

GENERALITAT VALENCIANA
Conselleria de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Cooperació

Passeig de l'Albereda, 16
46010, València
Telèfon: (+34) 96 192 23 20
Correu electrònic: cooperacio@gva.es
Twitter: @*GVAcooperacio

www.cooperaciovalenciana.gva.es

1.QUÈ ÉS DIVERSITAT FUNCIONAL?

Les estimacions apunten al fet que més de 1000 milions de persones, entorn del 15% de la població mundial, viuen amb algun tipus de diversitat funcional.
El 80% de les persones amb diversitat funcional viu als països del Sud (World Population Prospects: The 2012 Revision, NN.UU)

Ja que la diversitat funcional forma part de la condició humana i que totes les persones tindran una diversitat funcional temporal o permanent en algun moment de la seua vida, les xifres aniran *in crescendo* a mesura que augmente la longevitat a causa de l'envelliment poblacional, com a l'increment de les malalties cròniques i les lesions –a causa d'accidents, catàstrofes o violència- que minven la capacitat per a fer front a una vida plenament autònoma (Organització Mundial de la Salut, 2011).

"La discapacitat és un concepte que evoluciona i que resulta de la interacció entre les persones amb deficiències i les barreres degudes a l'actitud i l'entorn que eviten la seua participació plena i efectiva en la societat, en igualtat de condicions amb les altres." (Organització de les Nacions Unides, 2007, pàg. Preàmbul).

La Classificació Internacional del Funcionament, de la Discapacitat i de la Salut (CIF) està basada en un model integral del funcionament, la discapacitat i la salut (figura 1).

Figura 1. Model Integral del funcionament, discapacitat i salut.. Font OMS

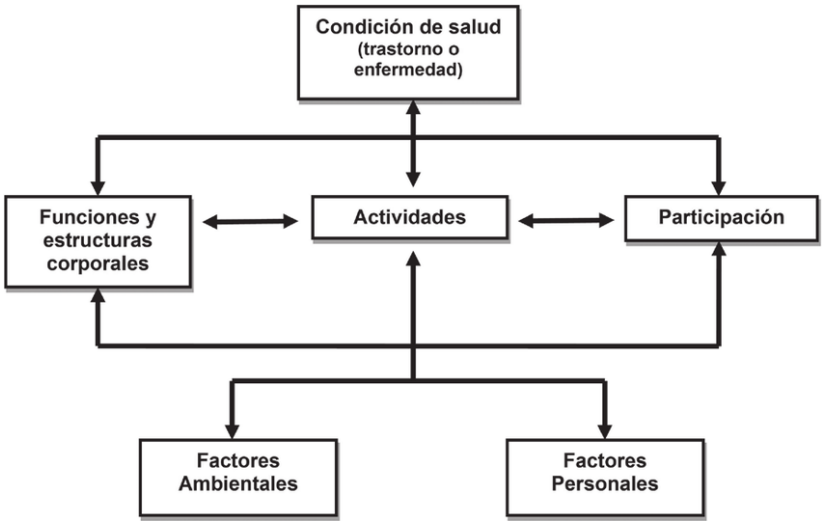

El model de funcionament, discapacitat i salut consta de tres components essencials: funcions i estructures corporals, activitats i participació, entre els quals existeix una interacció dinàmica condicionada pels estats de salut i els factors contextuals –ambientals i personals-. Per tant els tres components estan integrats sota els termes funcionament i discapacitat i depenen punt de la condició de salut com de la seua interacció amb els factors personals i ambientals. D'aquesta manera, es parla de diversitat funcional en una situació global, en la qual una condició de salut dins d'un context determinat genera deficiències en les funcions i estructures corporals, limitacions en la realització de les activitats o restriccions en la participació en situacions vitals.

Els diversos ambients poden actuar com a obstaculitzadors o facilitadors de l'acompliment de qualsevol activitat o participació; és a dir, un mateix entorn tindrà efectes desiguals segons la persona amb una condició de salut determinada (Organització Mundial de la Salut, 2001). Per exemple, una escola amb ascensor és un entorn facilitador per a determinat alumnat, però si no disposa del material en Braille serà un entorn obstaculitzador per a un altre.

Els barreres de l'entorn a les quals han de fer front les persones amb diversitat funcional poden ser: físiques, de comunicació, institucionals i actitudinals.

Aquestes barreres estan configurades pel context –regió, característiques geogràfiques, tipus de societat, valors culturals, nivell d'ingrés, serveis disponibles, etc.- donant lloc a infinitat d'experiències de discapacitat.

Quan es parla de l'entorn no solament ha de parar-se atenció a factors físics o arquitectònics com a facilitadores o obstaculitzadors, sinó que existeixen també altres elements que actuen com a barreres generadores de diversitat funcional.
Aquestes es classifiquen de la següent manera (CBM, 2012):

-**Barreres físiques**. Fan referència a aquells elements que condicionen la mobilitat i l'accés –edificacions, mitjans de transport, mobiliari, carrers i vies, etc.-
-**Barreres de comunicació**. Condicions o absència d'elles que limiten la informació i l'expressió –manca d'intèrprets, de mitjans de comunicació alternatius, de tecnologies adaptades, etc.-

-**Barreres institucionals**. Polítiques i normes discriminatòries directament o aquelles que per la seua absència també funcionen de la mateixa manera –mancada de polítiques inclusives, de pressupost per a rehabilitació, baixa prioritat assignada a la diversitat funcional, etc.-

-**Barreres actitudinals**. Estereotips i prejudicis de caràcter negatiu que estigmatitzen a les persones amb diversitat funcional –imatge social d'incapaces, baixes expectatives, actitud paternalista, etc.-

Així doncs, es pot parlar de múltiples formes de diversitat funcional, o més aviat d'experiències de diversitat funcional, l'impacte de la qual serà molt divers i a partir del qual es crearan unes necessitats i uns requeriments als quals s'haurà de donar resposta. No és el mateix tindre diversitat funcional des del naixement que a causa d'una situació sobrevinguda, ni tampoc si la persona viu en un entorn urbà o rural, si disposa de majors o menors recursos o si ha aconseguit un nivell formatiu o un altre.

La major prevalença de discapacitat es registra en grups en situació de vulnerabilitat. D'una banda, és als països de baixos ingressos on existeix el major volum de població amb diversitat funcional atribuïda a causes evitables o afeccions de fàcil tractament. D'altra banda, als països d'alts ingressos els casos de diversitat funcional són de major gravetat.

La situació global del col·lectiu no és homogènia sinó que, existeixen certs subgrups que s'enfronten a múltiple discriminació: dones, xiquets/as, persones majors, minories ètniques, migrants incrementant encara més la seua situació de vulnerabilitat.

Les dones i les xiquetes amb diversitat funcional, a més, han de fer front a la discriminació per qüestions de gènere. En aquest sentit, es troben en situació de desigualtat respecte als homes i xiquets del col·lectiu i també respecte al grup de dones en general.

En els últims temps s'ha superat la forma d'entendre la discapacitat com un model mèdic, en el qual als aspectes purament sanitaris i asistencialistes s'unien consideracions de tipus caritatiu, a un model basat en el concepte de drets humans, on l'accent està en la

igualtat d'oportunitats i en la no discriminació,la persona amb discapacitat com a titular de drets.

La necessària construcció i consolidació de un terme que designe al col·lectiu de persones amb discapacitat (com fins ara han sigut denominades) que no siga susceptible de provocar desigualtat i, per tant, la seua utilització no tinga com a resultat un tractament excloent, porta a proposar el terme de "diversitat funcional", per a reivindicar el seu dret a prendre decisions i a abandonar la marginació a la qual tradicionalment ha sigut sotmés. El concepte s'inscriu en els pressupostos de la "filosofia de vida independent" i tracta de superar les definicions en negatiu (discapacitat, minusvalidesa), reclamant el dret al ple reconeixement de la seua dignitat com una expressió més de les moltes diversitats que en l'actualitat són reconegudes positivament en la nostra convivència col·lectiva.

En aquest sentit, el Model de la Diversitat comporta una ruptura de la terminologia tradicional i fa seu el terme "diversitat funcional". En aquest model la clau ja no és la capacitat sinó la dignitat de l'ésser humà, i no es parla de normalitat sinó de diversitat. Diversitat que trobem reflectida en la pròpia societat actual, diversitat funcional, cultural, religiosa, sexual, de gènere, ètnica, d'edat. El Model de la Diversidad proposa que les pròpies persones del col·lectiu prenguen consciència del seu valor i dignitat i promoguen així un canvi de mentalitat pel qual la diversitat siga vista com un element enriquidor i ningú siga discriminat per la seua diferència (Palacios & Romañach, 2006).

Per la seua part, el 13 de desembre de 2006 es va aprovar la Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat (CDPD). La CDPD es va concebre com un instrument de drets humans amb una dimensió explícita de desenvolupament social. Es tracta del primer instrument ampli de drets humans del segle XXI que proposa un "canvi paradigmàtic" de les actituds i enfocaments relatius a les persones amb discapacitat.

El Regne d'Espanya va signar i va ratificar aquesta Convenció, més el seu Protocol facultatiu, per la qual cosa des del 3 de maig de 2008 aquest cos normatiu internacional forma part plenament de l'ordenament jurídic espanyol.

En la CDPD s'adopta una àmplia classificació de les persones amb discapacitat i es reafirma que totes les persones amb tots els tipus de discapacitat han de poder gaudir de tots els drets humans i llibertats fonamentals. D'aquesta manera, es parla de titulars de ple dret i cita com a principis fonamentals: el respecte cap a la dignitat inherent de les persones, l'autonomia i la independència, la no discriminació, la participació i inclusió plenes i efectives en la societat, el respecte per la diferència i l'acceptació de la diversitat com a part de la condició humana, la igualtat d'oportunitats, l'accessibilitat, la igualtat entre

homes i dones i, finalment, el respecte a l'evolució de les facultats dels xiquets i les xiquetes amb diversitat funcional i el seu dret a preservar la seua identitat (Organització de les Nacions Unides, 2007).

La Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat (CDPD) representa un document de caràcter vinculant per als països que la ratifiquen. A partir d'ella, les qüestions de la diversitat funcional han de ser abordades des de l'Enfocament Basat en Drets Humans (EBDH).

2. PER QUÈ HA D'INCLOURE'S L'ENFOCAMENT DE LA DIVERSITAT FUNCIONAL EN ELS PROJECTES DE COOPERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT?

Existeix un cercle viciós pel qual la discapacitat és causa i conseqüència mateixa de la pobresa. Existeix una retroalimentació positiva entre elles ja que la discapacitat augmenta el risc de pobresa i la pobresa el risc de discapacitat (Yeo & Moore, 2003).

L'Informe sobre Desenvolupament Humà 2016 del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) sosté enèrgicament que per a atendre les persones que han quedat arrere es precisa una estratègia política articulada entorn de quatre eixos d'actuació a escala nacional: atendre als quals han quedat arrere mitjançant la formulació de polítiques universals (per exemple, dirigides al creixement sostenible i inclusiu, no a un simple creixement), posar en marxa mesures dirigides als grups amb necessitats especials (per exemple, les persones amb vaig diversitat funcional), construir un desenvolupament humà resilent i empoderar als exclosos.

Les dones i les xiquetes, les minories ètniques, els pobles indígenes, les persones amb discapacitat i els migrants es veuen privats de les dimensions bàsiques del desenvolupament humà. Es calcula que més de 1.000 milions de persones viuen amb alguna forma de discapacitat i estan entre les més marginades en la majoria de societats. S'enfronten a l'estigma, la discriminació i entorns físics i virtuals inaccessibles que els

condueix a una situació d'exclusió crònica pel que es necessiten mesures específiques perquè puguen aconseguir resultats equitatius en matèria de desenvolupament humà (figura 2).

Figura 2

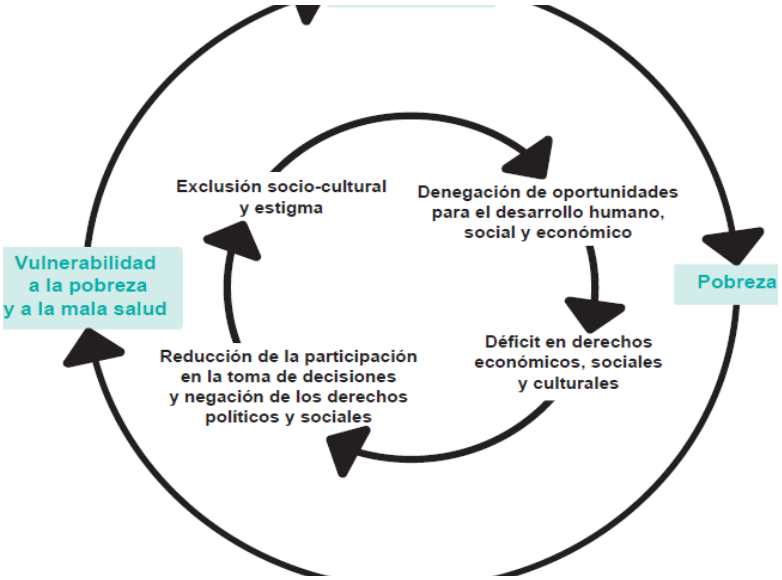

Les persones amb diversitat funcional són un grup amb major risc de viure en la pobresa i l'exclusió social –els més pobres de els pobres-, especialment als països on la xarxa de serveis i prestacions socials està menys desenvolupada.

La millora del benestar de la població és l'objecte en si del desenvolupament. Un desenvolupament entés com un procés global, econòmic, social, cultural i polític pel qual tota la població té dret a la participació activa, lliure i significativa i a la distribució justa dels seus beneficis tal com es reconeix en la Declaració sobre el dret al desenvolupament (1986). Un dret inalienable de l'ésser humà i dels pobles pel qual es reafirma la responsabilitat de la comunitat internacional i els Estats de garantir el seu respecte i d'adoptar les mesures necessàries per al seu gaudi.

Per a aconseguir el desenvolupament, el cercle viciós pobresa-discapacitat ha de trencar-se i l'única forma de fer-ho és mitjançant la inclusió.

Les societats no poden desenvolupar-se obviant les necessitats i drets d'una gran part de la seua població. Les persones amb diversitat funcional formen part de qualsevol comunitat i com reconeix la CDPD qualsevol estratègia de desenvolupament ha d'estar basada en els seus principis fonamentals, de manera que la transversalització de la diversitat funcional en els plans, programes i projectes resulta d'obligat compliment.

Els drets humans són universals, estan interrelacionats, són interdependents i indivisibles i tots promouen el desenvolupament inclusiu de les persones amb diversitat funcional. És per això que existeixen una sèrie d'articles que especialment posen l'accent en la ruptura de l'esmentat cercle viciós pobresa-diversitat funcional: **dret a l'educació** sobre la base d'igualtat d'oportunitats que els permeta desenvolupar plenament el seu potencial humà, dignitat i autoestima (Article 24**); dret a la salut**, pel qual els sistemes han d'ajustar-se i donar resposta a les seues necessitats de manera gratuïta o a un cost assequible i el més a prop possible de les comunitats (Article 25); **dret al treball i ocupació** que li permeta guanyar-se la vida mitjançant un treball lliurement triat o acceptat en un mercat i un entorn laborals que siguen oberts, inclusius i accessibles (Article 27); i **dret a un nivell de vida adequat i protecció social** pel qual s'ha d'assegurar l'accés a programes de protecció i reducció de la pobresa (Article 28).

Així mateix, la CDPD reconeix la importància de la cooperació internacional per a donar suport a els esforços d'aquells països que ho necessiten a fi garantir el ple exercici de drets de les persones amb diversitat funcional. Per a això, insta als Estats que els programes de desenvolupament internacionals que promoguen siguen inclusius i accessibles i treballen en sintonia amb les organitzacions pertinents i la societat civil, especialment amb les organitzacions de persones amb diversitat funcional (OPD) (Article 32). Sobre la base de les lliçons apreses dels seus antecessors, els ODS ja s'han formulat d'una manera diferent.

L'Agenda 2030 i els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), en el seu intent de "no deixar a ningú arrere", han inclòs a les persones amb diversitat funcional explícitament en la seua estratègia.

L'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible està centrada en les persones i emfatitza la idea d'inclusió i d'aplicació universal, sense distinció alguna per qualsevol motiu o condició, conforme als tractats de drets humans. D'aquesta manera, tots i cadascun dels objectius són aplicables a les persones amb diversitat funcional. Al seu torn, també s'indica que formen part dels col·lectius vulnerables, per la qual cosa quan es refereix a ells, també les inclou. Però per a no recaure en els errors passats, s'ha optat a

més per nomenar-les de forma explícita en sengles ocasions al llarg de tot el document, quedant així constància clara de la seua consideració[1]. Així mateix, han formulat indicadors concrets i es demana el desglossament de determinats dades per diversitat funcional a fi de disposar d'informació oportuna, fiable i de qualitat que garantisca un correcte procés de seguiment i examen.

Per tant, la inclusió de la diversitat funcional en els plans, programes i projectes de desenvolupament no és una opció sinó una obligació sota el mandat de la CDPD que, a més, ha quedat plasmada en l'Agenda 2030 i els ODS.

Els Objectius de Desenvolupament Sostenible són crucials pel que fa al desenvolupament humà per a tots; l'Agenda 2030 i l'enfocament de desenvolupament humà es reforcen mútuament. A més, la consecució dels Objectius de Desenvolupament Sostenible és un pas important perquè tots els éssers humans desenvolupen al màxim el seu potencial en la vida.

1S'esmenten expressament en els *ODS 4 Garantir una educació inclusiva i equitativa de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge permanent per a tots (Metes 4.5 i 4.7ª), *ODS 8 Promoure el creixement econòmic sostingut, inclusiu i sostenible, l'ocupació plena (Meta 8.5), *ODS 10 Reduir la desigualtat als països i entre ells (Meta 10.2) i *ODS 11 Aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguen inclusius, segurs, *resilentes i sostenibles (Metes 11.2 i 11.7).

És de destacar, a més, que en el Setantè tercer període de sessions de l'Assemblea de les Nacions Unides, celebrat en el 2018, l'Informe del Secretari General sobre "El desenvolupament inclusiu per a les persones amb discapacitat" en les seues Recomanacions contempla que per a aconseguir la implementació de l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, caldrà seguir integrant les qüestions relatives a la discapacitat com a part inseparable de les polítiques i els programes per al desenvolupament inclusiu.

En aquest sentit aquest Informe conclou com una de les mesures concretes per a seguir promovent el desenvolupament inclusiu per, para i amb les persones amb discapacitat, en particular en la implementació, el seguiment i l'avaluació de l'Agenda 2030:

"Instar als Estats Membres, el sistema de les Nacions Unides i altres interessats a seguir enfortint el marc normatiu sobre la discapacitat d'acord amb el principi de l'Agenda 2030 de "no deixar a ningú enrere", encarant la discapacitat com a qüestió d'abast mundial, comú als tres pilars de les Nacions Unides: pau i seguretat, drets humans i desenvolupament" (NN.UU, 2018).

3. QUÈ ÉS EL DESENVOLUPAMENT INCLUSIU?

El EBDH situa a l'ésser humà al centre, enaltint el valor de la seua dignitat inherent, per la qual cosa totes les persones són iguals independentment de qualsevol tret o condició particular, i la diversitat passa de ser un element discriminatori a constituir una forma d'enriquiment social. En aquest context, les polítiques i programes de desenvolupament han de versar cap a la realització dels drets humans. Uns drets que vénen definits pels diversos tractats internacionals on la persona és el titular de drets posat que és un subjecte que exigeix el seu compliment i no un mer objecte receptor d'assistència. És per això que té dret a viure una vida independent, a l'autodeterminació i a la participació plena en la comunitat en igualtat de condicions que la resta (Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans, 2006).

El desenvolupament ha d'aspirar a estratègies inclusives, superant la idea de programes específics o sectorials per a adoptar una visió holística on es beneficie per igual a la comunitat al complet, tant a les persones amb diversitat funcional i a les seues famílies, com també a qualsevol altre grup que amb freqüència s'ha quedat al marge –persones de zones rurals, minories ètniques, minories religioses o migrants-. Així, per a assegurar que les accions de desenvolupament responen a totes les expressions de la diversitat humana, les polítiques han de considerar les necessitats i demandes de qualsevol grup poblacional en tot moment.

El desenvolupament inclusiu és aquell capaç de garantir que totes les persones d'una comunitat es beneficien per igual de les intervencions.
Els principis sobre els quals es fonamenta el desenvolupament inclusiu són la participació, la no discriminació i l'accessibilitat.

Quan es parla de desenvolupament inclusiu amb enfocament de diversitat funcional es reconeix que les persones amb diversitat funcional són membres de ple dret de la societat i que participen de manera significativa i efectiva en els processos i polítiques de desenvolupament. La inclusió en si és un procés i alhora un objectiu i per a això, han de complir-se tres principis fonamentals[2] (Pacheco Uría, de Stefani, Ruiz Mulas, & Gómez Navarro, 2013)[]:

-**PARTICIPACIÓ.** La participació dels protagonistes és un element clau a l'hora de garantir la pertinència i sostenibilitat dels assoliments aconseguits en qualsevol acció de desenvolupament. Les pròpies persones amb diversitat funcional són els qui millor coneixen la seua situació i problemàtica. Es tracta que s'involucren activament per a establir les seues prioritats i prendre decisions en tot allò que els poguera afectar[3]. Una implicació vertadera dota d'eines i capacitat, alhora que produeix canvis en les actituds i comprensió respecte a les seues habilitats i possibilitats, tant en la pròpia persona com en l'entorn (CBM, 2012).

Al seu torn, la participació no solament fa referència a les persones amb diversitat funcional com a individus, sinó també a les seues famílies i fins i tot a les OPD que actuen com a representants (Article 4.3 de la CDPD).

-**NO DISCRIMINACIÓ.** El temor, l'estigma o fins i tot la *invisibilización i la ignorància afavoreixen l'aparició de prejudicis, estereotips i rebuig, encara que bé és cert que el propi col·lectiu no és una unitat homogènia on tots els seus membres experimenten les mateixes dificultats. Per a combatre aquestes situacions és necessària una conscienciació generalitzada sobre les particularitats de les persones amb diversitat funcional dins de la societat.

-**ACCESSIBILITAT.** Es tracta d'eliminar o reduir els obstacles que limiten o impedeixen l'exercici dels drets de les persones amb diversitat funcional. Conforme

2En aquest treball es prenen com a referència els principis proposats per la Confederació Espanyola de Persones amb diversitat funcional Física i Orgànica (COCEMFE), però altres organitzacions proposen altres diferents. No obstant això, tots ells estan formulats entorn dels principis generals de la CDPD: no discriminació, participació i inclusió plenes en societat, respecte per la diferència i acceptació de les persones amb diversitat funcional com a part de la diversitat i condició humanes, accessibilitat, igualtat entre homes i dones i respecte a l'evolució de les facultats dels xiquets i les xiquetes amb diversitat funcional i del seu dret a preservar la seua identitat.

3A tal fi, pot ser necessària l'adopció d'ajustos raonables que, d'acord amb la CDPD, són modificacions i adaptacions necessàries que no suposen una càrrega desproporcionada per a de garantir l'exercici dels seus drets (Article 2).

s'ha referit anteriorment, existeixen de diversos tipus i tots ells hauran de ser adequadament identificats per a poder eliminar-se o, almenys, minimitzar-se i no caure en l'error d'abordar solament els físics. En funció de la seua presència, l'entorn serà més o menys discapacitant. La clau és crear ambients lliures de barreres atés que les societats accessibles per a les persones amb diversitat funcional són accessibles per a tota la població (Ju' beh, 2017).

El "enfocament de doble via" o "twin-track approach" és l'estratègia per excel·lència per a garantir el desenvolupament inclusiu.
Aquest enfocament promou l'aplicació combinada i complementària d'accions específiques per a les persones amb diversitat funcional i d'accions de caràcter transversal en totes les fases de cicle de projecte.

Els programes de desenvolupament dirigits a les persones amb diversitat funcional que s'han vingut aplicant tradicionalment s'han caracteritzat per tractar-se d'accions aïllades i sectorials, fora d'un marc estratègic de major amplitud, orientades preferentment a la prestació de serveis i la sostenibilitat dels quals estava supeditada al manteniment del finançament exterior. L'evidència apunta al fet que els resultats han sigut escassos pel que es tracta de reformular l'estratègia i optar pel denominat enfocament de doble via (Astorga Gatjens, 2007).

L'enfocament de doble via dóna resposta a les directrius establides pel EBDH i la CDPD proposant la transversalilzació de la diversitat funcional en tots els projectes de desenvolupament juntament amb la posada en marxa de forma sinèrgica de mesures dirigides específicament a compensar la situació de desigualtat que tenen de partida les persones amb diversitat funcional.

-**ACCIONS DE CARÀCTER TRANSVERSAL (MAINSTREAMING).** Es tracta d'incloure sistemàticament les qüestions de la diversitat funcional com una dimensió més en el disseny, implementació, seguiment i avaluació de programes i projectes de cooperació al desenvolupament, amb l'objectiu de garanteixr que les persones amb diversitat funcional participen en igualtat de condicions en tots els serveis i activitats dirigits a la població en general.

La transversalización és molt més que un element afegit a qualsevol estratègia i per a facilitar la seua aplicació, a continuació, es mostren una sèrie de pautes a seguir (Department of Economic and Social Affairs, 2016):

- ✓Considerar una partida pressupostària per a la transversalització de la diversitat funcional. Aquesta quantitat serà molt inferior als costos derivats de la no inclusió.
- ✓Proporcionar formació a actors rellevants dels governs, representants polítics i la societat civil a fi de crear capacitat per a una *transversalización efectiva.
- ✓Analitzar i comprendre la situació socioeconòmica de les persones amb diversitat funcional mitjançant dades quantitatives i qualitatives.
- ✓Avaluar l'impacte de qualsevol llei, política o programa sobre les persones amb diversitat funcional.
- ✓Desenvolupar mecanismes efectius amb els governs, representants polítics i organitzacions de la societat civil per a supervisar i donar suport a la transversalització.
- ✓Elaborar indicadors que permeten valorar periòdicament els resultats de la transversalització sobre les persones amb diversitat funcional.
- ✓Crear les eines i condicions necessàries per a avaluar l'impacte de la transversalització, no solament en les estratègies de desenvolupament, sinó també en altres sectors relacionats.

-ACCIONS DE CARÀCTER ESPECÍFIC. Son acciones dirigides a l'apoderament i enfortiment de capacitats de les persones amb diversitat funcional. D'una banda, es tracta de mesures per a la rehabilitació, prevenció de lesions o subministrament d'ajudes tècniques o dispositius d'ajuda i, d'altra banda, de capacitació de les OPD i altres organitzacions de les quals formen part aquestes persones perquè coneguen quins són els seus drets i desenvolupen eines per al seu defensa (Coleridge, Simonnot, & Steverlynck, 2010).

En aquest sentit, també hi ha una sèrie de recomanacions que s'han de seguir (Wiman, 2003):

- ✔ Promocionar l'autosuficiència per a una vida independent.
- ✔ Adoptar un enfocament inclusiu que facilite l'accés en igualtat de condicions.
- ✔ Ser sostenibles comptant essencialment amb recursos propis i, si pot ser, del propi col·lectiu.
- ✔ Emmarcar-se dins de polítiques i estratègies promogudes pels governs.

- ✔ Comptar amb un equip interdisciplinari que aporte coneixements de les diverses disciplines.
- ✔ Treballar d'una manera integral sobre situacions reals de la vida quotidiana de les persones i no per sectors aïllats.
- ✔ Fomentar la participació comunitària.
- ✔ Implicar les persones amb diversitat funcional en totes les fases del projecte, i en particular mitjançant l'assignació de responsabilitats.
- ✔ Prestar especial atenció a la millora de les possibilitats dels xiquets i les dones.

4. INCLUSIÓ DE LA DIVERSITAT FUNCIONAL EN EL CICLE DE GESTIÓ DE L PROJECTE

El desenvolupament inclusiu empodera, les persones amb diversitat funcional passen de ser considerades com a grups vulnerables a convertir-se en un recurs més de la societat amb una contribució activa al desenvolupament. El desenvolupament inclusiu no solament beneficia a les persones amb diversitat funcional i les seues famílies sinó també a la societat en general, per tant, no ha de quedar-se en una mera teoria sinó que ha de ser un fet.

4.1 FASE IDENTIFICACIÓ

La identificació és la fase inicial mitjançant la qual es pretén conéixer la realitat en la qual es vol intervindre a fi de millorar la seua situació. Es tracta de recaptar informació per a caracteritzar els problemes i a qui afecten i poder així establir unes prioritats d'actuació que permeten aconseguir els objectius desitjats. Per a això, resulta fonamental comptar amb la més àmplia representació dels diversos actors que componen aquesta realitat de manera que oferisquen un fidel reflex de quins són les preocupacions, interessos i expectatives des de les diferents perspectives.

Tal com es ve relatant al llarg d'aquesta guia, les persones amb diversitat funcional estan presents en qualsevol àmbit social, no obstant això, és probable que a causa de les seues condicions particulars, les seues necessitats diferisquen de les del col·lectiu en el qual se'ls engloba. La perspectiva de la diversitat funcional ha d'estar inclosa des del primer moment, de manera que permeta una millor comprensió dels desafiaments als quals s'enfronten i així previndre o reduir al màxim les possibles barreres a la seua participació.

En cas contrari, no solament se'ls estaria deixant al marge de la possibilitat de beneficiar-se de la intervenció sinó que podria, fins i tot, empitjorar la seua situació de partida. L'equip de treball que realitze la identificació haurà de tindre un coneixement profund de quin és el context i el marc legal en el qual es troba, ja que és el responsable de guiar el procés d'acord amb les polítiques de la regió i sempre garantint que totes les veus siguen escoltades. Així doncs, en la fase d'identificació és rellevant:

- **Analitzar el context i del marc jurídic que afecta a les persones amb diversitat funcional:** En primer lloc, haurà de conéixer la situació geogràfica, les característiques mediambientals, els aspectes sociodemogràfics, econòmic i, culturals que caracteritzen la dinàmica i els fenòmens que afecten la població amb la qual es pretén treballar. En segon lloc, haurà de concretar l'estratègia política

que regeix les qüestions de la diversitat funcional, no solament a nivell nacional sinó també internacional, les institucions responsables així com les relacions entre el sector públic i el privat. A vegades, la inexistència d'una estratègia explícita cap al col·lectiu pot suposar la seua discriminació al no ser tractades en termes equitatius.

- **Conéixer els principals tipus i causes de diversitat funcional**:

-Informació procedent de bases de dades: Obtindre xifres i estadístiques sobre aquest tema pot resultar complicat, encara que organismes internacionals com l'ONU i agències tals com l'Organització Mundial de la Salut o el Banc Mundial ofereixen la informació més fiable sobre aquest tema. També es poden consultar els registres dels governs de cada país o regió o de les organitzacions internacionals de referència, especialment de les Organitzacions de persones amb diversitat funcional (OPD).

-Recollida d'informació pròpia: En cas de no ser possible aconseguir-la d'una altra manera, es pot plantejar la recollida de dades del territori concret en el qual es vaja a desenvolupar la intervenció. No és necessari un estudi quantitatiu precís de la diversitat funcional ja que requeriria un equip nombrós i una metodologia estricta que s'escapa de l'abast de la majoria dels projectes. The Whashington Group on Disability Statistics proposa un senzill set de preguntes internacionalment comparable per a mesurar la prevalença general de la diversitat funcional, encara que també es poden realitzar formularis personalitzats en funció de les necessitats. No obstant això, una vegada definida la població beneficiària, aquesta sí que haurà de caracteritzar-se de forma més exhaustiva, no solament a nivell de diversitat

funcional sinó altres aspectes determinants com el gènere, l'ètnia, edat, situació socioeconòmica, religió, nivell educatiu i altres factors que puguen incrementar el seu grau de vulnerabilitat o siguen representatius de la seua realitat.

▪**Analitzar els obstacles als quals s'enfronten les persones amb diversitat funcional que impedeixen o condicionen l'exercici dels seus drets.** Com ja s'ha comentat, les barreres no són només físiques sinó també existeixen altres invisibles que condicionen la plena participació en les activitats quotidianes.

Per a la seua eliminació, es recomana un estudi detallat de tots aquells factors que poden actuar en aquest sentit. Un taller participatiu en el qual les pròpies persones amb diversitat funcional enumeren quins els obstacles als quals s'enfronten diàriament, els classifiquen en funció de la seua naturalesa -ambiental, institucional o actitudinal- i reflexionen sobre quins serien les millors estratègies de maneig resulta de gran utilitat. D'aquesta manera, les barreres físiques s'eliminaran amb accessos adequats, les institucionals necessitaran missatges de pressió política i les actitudinals amb campanyes de sensibilització –cal tindre present que tot projecte rellevant per a les persones amb diversitat funcional haurà d'incloure activitats de sensibilització i conscienciació-.

4.1.1 ANÀLISI DE LA PARTICIPACIÓ

D'acord amb la metodologia de l'Enfocament del Marc Lògic (EML), el primer pas consisteix en una anàlisi de la participació que identifique a les persones i grups que estan afectats per la problemàtica que es treballarà. En aquest sentit, per a garantir la representació de la perspectiva de la diversitat funcional s'han de comptar amb els següents actors implicats:

- **Organitzacions de persones amb diversitat funcional (OPD)**. Són associacions creades i dirigides a persones amb diversitat funcional per a la defensa dels drets del col·lectiu i, a vegades, també són proveïdores de serveis als seus membres. No han de confondre's amb les organitzacions que treballen per a les persones amb diversitat funcional que es nomenaran més endavant.

  L'existència de OPD suposa un gran avanç ja que aglutinen els interessos d'un grup sota un mateix paraigua i disposen de líders que exerceixen de representants col·lectius facilitant així els processos de comunicació i apoderament.

Així mateix, si es compta amb el suport d'una OPD de referència a nivell nacional o internacional també podria plantejar-se l'apoderament i organització del col·lectiu per a constituir així una OPD representativa local atés que les capacitats de les persones amb diversitat funcional i d'aquestes organitzacions han de millorar-se per a garantir que puguen participar efectivament i tindre la seua perspectiva inclosa al llarg de tot el cicle del projecte.

•**Administracions públiques amb responsabilitat en relació a qüestions de diversitat funcional.** En funció de l'abast del projecte podrà tractar-se d'organismes a nivell local, regional, nacional o fins i tot internacional. La complexitat de la diversitat funcional habitualment engloba a múltiples departaments tals com educació, sanitat, transport, serveis socials, ocupació, etc. Així doncs, caldrà incloure a totes aquelles que puguen veure's implicades en funció del tipus d'intervenció que es desitge dur a terme.

•**Proveïdors de serveis per a persones amb diversitat funcional**: Poden ser organitzacions no governamentals (ONG), entitats religioses o privades que contribueixen a minorar les dificultats al fet que s'enfronten i faciliten l'accés als seus drets.

A partir de l'anterior s'elaborarà un llistat dels tots grups d'interés, institucions i actors vinculats, en el qual s'establiran les relacions entre ells, les expectatives, prioritats, actituds i la seua possible contribució a l'èxit del projecte. Així, després de l'anàlisi de tota aquesta informació es conclourà amb la determinació de qui seran les i els beneficiats de la intervenció o, tal com indica el EBDH, els titulars de drets de els quals recomana prioritzar a aquells l'accés dels quals al seu ple exercici es troba especialment vulnerat.

4.1.2 ANÀLISI DE PROBLEMES I D'OBJECTIUS

El següent pas consisteix en l'ús de diverses tècniques participatives per a generar un procés de discussió quant a quins són els principals problemes als quals s'enfronta el col·lectiu beneficiari, les seues causes i els seus efectes per a consensuar sobre quin d'ells s'intervindrà.

Aquests espais de diàleg són fonamentals per a establir relacions i facilitar col·laboració. Suposen una oportunitat per al debat i l'enteniment, permeten l'intercanvi d'opinions i la sensibilització sobre els problemes de la diversitat funcional. Pot ser un moment a partir del qual sorgisquen aliances entre les parts i, a més, les persones amb diversitat funcional

prenguen consciència dels seus drets, capacitats i potencials ja que tradicionalment s'han vist excloses de qualsevol procés de presa de decisions.

Si bé existeixen diferents nivells de participació[4], L'equip responsable procurarà la participació plena de totes les persones pel que, prèviament a l'organització de qualsevol activitat, siga aquesta del tipus que siga, haurà de verificar les necessitats de cada implicat a fi que puga fer les seues aportacions en igualtat de condicions que la resta. L'accessibilitat és un aspecte fonamental a tindre en compte per a l'adequat desenvolupament del procés que no solament beneficia a les persones amb diversitat funcional sinó que també resulta positiu per a les dones embarassades, xiquets i xiquetes, grups que parlen una altra llengua o procedents de diversos nivells educatius.

Els aspectes que s'han de considerar per a una bona accessibilitat són:

- **Estructures físiques**: El lloc de reunió seleccionat serà aquell on totes les persones puguen moure's lliurement i amb total seguretat per les seues instal·lacions,

  incloent corredors, banys i zones d'esplai o descans; en cas contrari, s'optarà per una altra ubicació més adequada. De la mateixa manera, s'hauran de tindre en compte els desplaçaments i el transport necessari per a acudir a l'esdeveniment, així com el mobiliari disponible. Existeixen llistes de comprovació per a verificar si l'accessibilitat física és la correcta[5].

- **Mètodes de comunicació**: En funció de les particularitats dels assistents podrien requerir-se mètodes de comunicació alternatius: intèrprets, material escrit en Braille o amb imatges i símbols, presentacions amb lletra d'impremta i grandària gran o qualsevol altra adaptació que permeta establir una comunicació fluida.

A l'hora de treballar des del EBDH, s'han de transformar els problemes manifestats en drets humans incomplits. En el cas dels grups en situació de vulnerabilitat, com és el de la diversitat funcional, pot ocórrer que la gravetat de la seua situació signifique la violació de gran part d'ells. Per exemple, l'analfabetisme en una persona no solament significa que s'està vulnerant el seu dret a l'educació, sinó que també el seu dret al treball, a la llibertat de pensament i d'expressió o a la participació social.

4*Wiman (2003 p. 78-79) descriu quatre graus de participació: (0) **Sense elecció**: Un expert prescriu la solució per al grup i aquest és un nero receptor d'informació; (1) **Elecció forçada**: Un expert recomana una solució per al grup en funció de la informació obtinguda del grup; (2) **Elecció múltiple**: Un expert suggereix una sèrie d'alternatives perquè el grup puga optar per la qual desitja en el moment de la planificació; (3) **Elecció assistida**: Un consultor extern ajuda en la definició dels problemes i els objectius i es reparteixen les responsabilitats; (4) **Apoderament:** El grup exerceix un control total del procés.

5Per exemple les disponibles en:
http://www.inclusive-development.org/cbmtools/part3/1/accessiblemeetingsorevents.pdf i Van Ek & Schot, 2017 p. 52-59).

Per a estructurar la informació, s'elaborarà una taula en la qual es recolliran els obstacles identificats que provoquen la vulneració del dret i les capacitats instal·lades que poden contribuir a la satisfacció de dita dreta, en funció de si es tracta dels titulars de drets, d'obligacions o de responsabilitats.

A partir d'aquesta taula serà senzill compondre l'arbre de problemes ja que el dret vulnerat representarà el problema focal i els obstacles les causes. El diagrama es completarà amb els efectes que deriven del problema i amb l'articulació de les relacions existents entre tots els elements. És important una anàlisi exhaustiva que incloga totes les possibles causes i també, les causes de les causes fins a un nivell de concreció que aprofundisca en les arrels del problema i facilite així l'orientació de la intervenció.

El següent pas serà la transformació de l'arbre de problemes en l'arbre d'objectius. Per a això, es reformularà de manera que la solució del problema serà el resultat de desenvolupament i les causes seran els mitjans necessaris per a la seua consecució. Possiblement és necessari afegir uns altres que resulten imprescindibles per a aconseguir la situació desitjada. Finalment, s'haurà de comprovar la lògica mitjans-finalitats ja que de no establir-se adequadament, qualsevol projecte que es preste resultarà fallit.

4.1.3 ANÀLISI D'ALTERNATIVES

El propòsit essencial de l'anàlisi d'alternatives és prendre una decisió consensuada sobre quin de les diferents estratègies que s'identifiquen en l'arbre d'objectius és la que efectivament es prepararà per a ser portada a la pràctica.

Són nombrosos els criteris de valoració que es poden emprar a l'hora de seleccionar la millor opció: en funció dels recursos disponibles o del temps emprat per a aconseguir els objectius; també considerant els riscos que poden perjudicar l'èxit del projecte o el cost de la intervenció; o bé, segons l'impacte que s'espera aconseguir més enllà de la finalització o la sinergia que pot generar si va en línia amb altres projectes ja existents en la zona.

El EBDH per la seua part, de manera complementària a altres criteris de valoració, recomana considerar els següents aspectes[6]:

- **Integralidad**. És preferible seleccionar aquella actuació que implique punt als titulars de drets com als d'obligacions com els de resultats.

6Veure Gómez-Galán, Pavó i Sainz, 2013 p. 158-159.

▪**Capacitats instal·lades**. La sostenibilitat de qualsevol projecte ve determinada pel nivell d'aprofitament de les capacitats i recursos existents prèviament, per això, resulta fonamental que les activitats es dirigisquen al seu enfortiment i ampliació.

▪**Grau de vulneració del dret**. S'ha d'analitzar el grau de vulnerabilitat dels col·lectius per a, en termes generals, prioritzar aquells que es troben en una pitjor situació.

▪**Incidència en el compliment del dret.** Resulta convenient seleccionar les estratègies que promoguen de forma més clara la satisfacció del dret vulnerat.

No obstant això, d'igual manera que es realitza en moments anteriors, la clau és la fluïdesa del procés de diàleg on totes les parts implicades, especialment les i els beneficiaris –o titulars de drets-, puguen expressar-se lliure i obertament per a aconseguir un consens. No tenen per què resultar seleccionades les opcions més econòmiques o les més ràpides, sinó les que gaudeixen de l'acceptació i el compromís de les parts ja que són requisits fonamentals per a la garantir la viabilitat del projecte.

4.1.4 LLISTA DE COMPROVACIÓ FASE IDENTIFICACIÓ[7]

➢*Les parts implicades estan conscienciades amb la necessitat d'incloure a les persones amb diversitat funcional des de la fase inicial?*

➢*Les persones amb diversitat funcional estan involucrades en la sensibilització?*

➢*Les persones amb diversitat funcional són conscients dels seus drets per a ser incloses en el programa?*

➢*Han participat en la fase d'identificació persones representatives diversos tipus de diversitat funcional?*

➢*Les persones amb diversitat funcional estan participant normalment en consultes i reunions de les parts implicades?*

➢*Els diferents emplaçaments són completament accessibles, incloses instal·lacions d'aigua, sanejament i higiene?*

➢*S'han pres mesures per a assegurar que totes les veus se senten igualment?*

➢*S'han considerat dades específiques de diversitat funcional o estadístiques rellevants?*

➢*Les persones amb diversitat funcional han participat en la investigació o en la recollida de dades necessària?*

7Adaptat de CBM, 2012 p. 43.

RECORDA

- **PROPÒSIT**

  La fase d'identificació és la fase inicial mitjançant la qual es pretén conéixer la realitat en la qual es vol treballar per a millorar la seua situació. L'èxit de qualsevol projecte només pot assegurar-se amb la implicació activa de tots els grups clau i organitzacions de forma participativa, per això, la perspectiva de la diversitat funcional ha d'incloure's des del principi en tots els processos.

- **TASQUES I RESPONSABILITATS**

  L'equip organitzador deurà:

  - Tindre un coneixement en profunditat de la situació de les persones amb diversitat funcional en el context en el qual es desitja intervindre.
  - Identificar a totes les parts implicades relacionades amb la diversitat funcional.
  - Garantir l'accessibilitat i facilitar una participació plena en totes les activitats plantejades.
  - Juntament amb els protagonistes, sensibilitzar a la resta d'implicats sobre la necessitat d'incloure la perspectiva de la diversitat funcional en qualsevol decisió.
  - Redactar els documents resultat d'aquesta fase.

- **INFORMACIÓ REQUERIDA**

  - Parts implicades en temes de diversitat funcional: OPD, persones amb diversitat funcional i els seus familiars, organitzacions i administracions relacionades
  - És necessari tindre present no homogeneïtzar necessitats dins del col·lectiu de les persones amb diversitat funcional
  - Dades i xifres relacionats amb la diversitat funcional: tipus, causes, barreres a les quals s'enfronten, serveis disponibles, marc legal del país sobre l'abordatge de qüestions de diversitat funcional, necessitats,…
  - Descripció exhaustiva dels titulars de drets

- **DOCUMENTS RESULTAT**

  Fitxa d'identificació del projecte

4.2 FASE DE DISSENY I FORMULACIÓ

Si la inclusió de la perspectiva de la diversitat funcional en la fase anterior suposava donar veu al col·lectiu per a expressar-se i que les seues necessitats es valoraren igual que les de la resta d'implicats/as, en la fase de planificació assegura que les persones amb diversitat funcional es beneficien també dels resultats del projecte. Es tracta, per punt, de dissenyar de manera detallada l'estratègia d'intervenció per a aconseguir l'objectiu desitjat, prenent com a referència la informació obtinguda després de la identificació. La pauta d'actuació és la mateixa que fins ara: els/as beneficiaris/as i altres parts implicades han de participar activament per a consensuar la redacció del projecte. Per això, les persones amb diversitat funcional no han de ser vistes com a meres beneficiàries passives que solament se'ls té en compte en la presa de decisions, sinó que, en realitat formen part del grup i poden també assumir responsabilitats i altres funcions en la gestió d'un projecte.

4.2.1 OBJECTIUS GENERAL I ESPECÍFIC

Tots dos objectius descriuen la situació futura desitjada, identificada prèviament en referència als grups beneficiaris. La seua definició ha d'anar en la línia de les estratègies d'acció recomanades en convencions internacionals, objectius de desenvolupament, plans directors i altres acords i polítiques que busquen la defensa dels drets humans i la millora de les condicions de vida de la població. Aquests hauran d'enunciar-se en relació amb el dret vulnerat i el grup de titulars de drets que es beneficiarà de la intervenció.

4.2.2 RESULTATS I ACTIVITATS

➢

Els resultats són els canvis que desitgen obtindre després de la intervenció de manera que, en resposta a l'heterogeneïtat de la població, és el moment en el qual cobra vital importància la consideració de les particularitats de cada subgrup per a garantir així que totes i tots es beneficien per igual. No obstant això, si els passos anteriors s'han seguit adequadament, aquesta tasca resultarà realment fàcil posat que aquestes persones ja han indicat de quina manera els afecten els problemes, quins obstacles troben, de quines capacitats disposen i, per tant, com haurien d'abordar-se. En el seu redacció s'hauran de diferenciar entre els quals fan referència als titulars de drets, d'obligacions i de responsabilitats.

Tal com recomana el "**enfocament de doble via**", si es pretén incloure veritablement la perspectiva de la diversitat funcional en un projecte, les activitats han de discórrer en dos sentits: iniciatives inclusives en general o transversals i iniciatives a nivell específic. No és

imperatiu que una mateixa organització execute ambdues, però sí que ha de comptar amb altres col·laboradores que actuen de forma complementària i sinèrgica.

- **Iniciatives inclusives en general**: Són aquelles dirigides a tota la població però estan formulades amb un caràcter facilitador que promoga la igualtat d'oportunitats.

  Exemples clars d'això són els criteris d'accessibilitat universal o les activitats de sensibilització.

- **Iniciatives a nivell específic**: Es tracta d'accions dirigides directament cap a les persones amb diversitat funcional amb l'objectiu compensar la situació de desigualtat en la qual es troben per defecte i reforçar les capacitats individuals.

L'eina "**planificar per a tots i totes**"[8] pot servir d'utilitat ja que de forma esquemàtica permet visualitzar diversos aspectes clau a considerar a l'hora de plantejar qualsevol activitat. Es basa en emplenar una taula amb aquelles accions que es pretenen dur a terme, reflexionant sobre les dificultats a les quals s'han d'enfrontar certes persones per a, a continuació, establir què mesures hauran d'aplicar-se a fi de compensar dites inconvenients. La taula es compon de quatre columnes amb els següents ítems:

- **Activitats:** Són nombroses les activitats bàsiques en les quals totes les persones s'involucren diàriament, per això, l'eina les categoritza en set grans grups. D'aquesta manera, es poden considerar les activitats d'aquest grup en global, o bé, descendir un nivell més de concreció i descriure detalladament aquelles altres que es desitgen plantejar:
  - Promoció de la salut
  - Mobilitat i independència física
  - Orientació
  - Comunicació i accés a la informació
  - Integració social i participació
  - Seguretat econòmica
  - Autodeterminació i dret a triar l'estil de vida propi

8Més informació en http://www.inclusive-development.org/cbmtools/part3/1/planningforall.pdf

- **Grups de persones que poden trobar problemes en realitzar aquestes activitats**. Aquesta eina és de gran utilitat ja que no solament és aplicable a les persones amb diversitat funcional sinó que, en funció de la tasca, també poden ser persones majors, dones, minories ètniques, o qualsevol altre grup amb el qual es vaja a treballar susceptible d'enfrontar-se a dificultats.

- **Requisits per a la planificació:** Són les mesures que han de prendre's per a garantir la realització de cada activitat. Resulten determinants ja que la seua no aplicació impedeix directament la participació. Per exemple: adaptació del lloc de treball, adequada senyalització, flexibilitat d'horaris, etc.

- **Mesures de suport addicional:** Son aquells ajustos o serveis que complementen a les anteriors mesures per a aconseguir millors resultats. Per exemple: ensenyament de formes de comunicació alternatives, disponibilitat de serveis de salut, entrenament en habilitats socials, etc.

De la mateixa manera que amb els resultats, la programació de les activitats haurà de concretar el paper que assumiran cadascun dels actors –de drets, d'obligacions i de responsabilitats-.

TAULA 1 EXEMPLE D'EINA PLANIFICAR PER A TOTS I TOTES

ACTIVITATS	PERSONES QUE PODEN TROBAR DIFICULTATS	REQUISITS DE PLANFICACIÓ	MESURES DE SUPORT NACIONAL
- Mobilitat i independència dins del centre de treball -Tallers d'ocupabilitat	- Persones amb diversitat funcional física - Dones	- Entorn accessible - Servei de cura de fills a càrrec durant els tallers	- Ajudes a la mobilitat -Sensibilització famílies

Descripció d'obstacles i mesures necessàries per a eliminar-los en la planificació d'activitats. Font: Adaptat de "Planning for all" **www.inclusive-development.org**

4.2.3 RECURSOS I PRESSUPOST

Cada activitat plantejada haurà d'especificar el conjunt de recursos que necessitarà per a dur-se a terme.Els recursos (humans, materials, financers i tècnics), a fi d'afavorir la sostenibilitat del projecte, es procurarà que siguen locals.

En aquest sentit, una avaluació prèvia hauria de focalitzar-se en com usar-los, donar-los suport i complementar-los. Les persones amb diversitat funcional i les seues organitzacions representen un recurs molt important que ha d'aprofitar-se posat que, d'una banda, aporten experiència sobre els problemes als quals s'enfronten i quina és la millor manera d'abordar-los i, d'altra banda, en funció de les seues capacitats, poden treballar i assumir responsabilitats d'igual manera que la resta de participants.

Per a tindre'ls identificats, caracteritzats i localitzats es pot compondre una taula en la qual es mostren les fortaleses i febleses de tots els recursos disponibles per a respondre a les necessitats dels diferents grups exclosos –diversitat funcional, gènere, ètnia, edat, etc.-. Aquesta eina permet visualitzar de forma ràpida quin és el recurs que millor s'ajusta a cada situació concreta[9].

TAULA 2. EXEMPLE D'EINA CARACTERITZACIÓ RECURSOS

Recurs Núm	**TIPUS DE RECURS**	**FORTALESA I FEBLESES PER A ABORDAR ELS PROBLEMES DELS DIFERENTS GRUPS EXCLOSOS**		
	HUMÀ	**FONT DE EXCLUSIÓ**	**FORTALESES**	**FEBLESES**
1	Remeiera	Diversitat funcional	No disponible	Creu que pateixen un càstig diví
		Gènere	Ajuda a les dones en el part	Utilitza rituals de curació
	MATERIAL			
2	Escola	Diversitat funcional	Està en el centre del municipi	No accessible
		Gènere	Classes no segregades per sexe	No disposa de banys
	ESTRUCTURA			
3	Associació de dones	Diversitat funcional	Organitzen tallers d'artesania	Cap membre té diversitat funcional
		Gènere	Formació en qüestions de gènere	Està composta solament per dones joves

Relació de recursos en relació amb els col·lectius exclosos. Font: Adaptat de Van Ek & Schot, 2017 p. 68-7

9Més informació en Van Ek & Schot, 2017 p. 68-72.

Incloure la perspectiva de la diversitat funcional en qualsevol projecte té un cost econòmic que ha d'afegir-se al pressupost. Les despeses derivades procedeixen de les mesures destinades a reduir o eliminar les barreres a la inclusió, de les adaptacions per a garantir la participació i el benefici per igual del projecte i de les activitats específiques per a les persones amb diversitat funcional –aquelles que formen part de l'enfocament de doble via-:

- **Costos administratius:** Sensibilització al personal de l'organització sobre diversitat funcional o adaptacions del lloc de treball que permeten la seua contractació com a plantilla.

- **Costos operacionals:** Sensibilització a la resta de parts implicades, adaptació d'edificis construïts durant el projecte, adequació dels mitjans de comunicació, activitats específiques per a la diversitat funcional o per a la recollida de dades i informació sobre la seua situació.

En termes generals, els costos solen ser menors quan s'inclou la diversitat funcional des de l'inici del projecte i per la seua part el benefici per a la comunitat és major en tots els aspectes.

4.2.4 INDICADORS I FONTS DE VERIFICACIÓ

Una vegada programades les activitats a realitzar, és moment de determinar què condicions assenyalaran de forma objectiva si s'han aconseguit els resultats i els objectius. Atés que constituiran el material de base per a les avaluacions, es recomana l'ús de la metodologia SMART –específic, mesurable quantitativa i qualitativament, disponible a un cost acceptable, rellevant respecte al que representa i amb indicació de temps-.

En els indicadors sensibles a la diversitat funcional, el grup fique serà el grup concret de persones amb diversitat funcional de què es tracte. Els indicadors es poden classificar segons amb quin nivell de la matriu es relacionen, per la qual cosa es pot parlar de:

- **Indicadors de procés**: Mesura dels béns i serveis generats mitjançant les intervencions per l'ús dels recursos.

- **Indicadors de resultat**: Mesura de l'accés, ús i satisfacció dels productes i serveis anteriors per part dels beneficiaris.

- **Indicadors d'impacte**: Són les conseqüències d'una intervenció sobre el nivell de vida o benestar dels individus. Es relacionen amb l'objectiu general.

Els indicadors han d'ajustar-se a cada projecte en concret. Seran específics i rellevants sobre els resultats i objectius que es pretenen mesurar pel que no solament faran referència als titulars de drets, sinó també als titulars d'obligacions i de responsabilitats. Per a la seua definició es necessitarà un procés participatiu a partir del qual es consensuaran entre les parts implicades quins seran els seleccionats, facilitant-se així el seu compromís actiu. Al mateix temps, no s'ha de perdre de vista el nivell d'inclusió dels grups potencialment marginats i per a això, resulta recomanable contemplar també indicadors sobre aquest tema.

La taula 4 mostra de manera esquemàtica com recollir els indicadors en els diferents nivells en funció de les dimensions ACAP –accés, comunicació, actitud i participació-:

	ACCÉS	**COMUNICACIÓ**	**ACTITUD**	**PARTICIPACIÓ**
INDICADORS DE PROCÉS	En un any, totes les aules de l'escola seran accessibles	Les i els alumnes amb diversitat funcional auditiva disposaran de sistemes de comunicació alternativa abans de l'inici del nou curs	Les famílies de l'alumnat indígena acudeixen a les activitats organitzades per l'escola	X% de xiquetes entre 12 i 18 anys que participen en tallers d'educació sexual i reproductiva
INDICADORS DE RESULTAT	X% d'alumnes de la comunitat que completa l'educació primària	X% de la comunitat educativa és coneixedora de la llengua de signes	Constitució d'una associació representativa de la comunitat indígena local	X% de joves que empra mètodes anticonceptius
INDICADORS D'IMPACTE	Taxa d'ocupació de les persones amb diversitat funcional	Taxa d'alfabetització de persones amb diversitat funcional auditiva	Aprovació de normativa regional respecte a l'educació inclusiva	Reducció X% de l'embaràs adolescent

Indicadors d'inclusió segons les dimensions ACAP. Font: Adaptat de Van Ek & Schot, 2017 p. 75-76

Perquè un indicador siga vàlid, a més d'estar ben formulat, ha de tindre una font de verificació fiable, actualitzada i accessible a un cost raonable, preferentment de tipus local que reforce les capacitats instal·lades i facilite el mesurament dels canvis després de la finalització de la intervenció. En el cas de la diversitat funcional es parteix del desavantatge que es tracta d'un col·lectiu tradicionalment invisibilitzat que no sol aparéixer en registres o estadístiques, per la qual cosa la consulta d'aquests rarament serà útil. Serà precís recórrer a fonts internes, generades pel mateix projecte mitjançant les quals es podrà obtindre la informació amb un nivell de concreció i desagregació adequat.

Com a recomanació general, en relació amb els indicadors sensibles a la diversitat funcional, les dades hauran d'estar desglossats per presència o no de diversitat funcional i per gènere; també resultaria interessant disposar d'informació segons tipus de diversitat funcional, edat o altres variables que foren rellevants en el context. A més, poden complementar-se amb aspectes de caràcter qualitatiu que aporten informació sobre relacions, accés als serveis i recursos econòmics, responsabilitats, qualitat dels serveis, etc.

4.2.5 ANÀLISI DE SOSTENIBILITAT

L'enfocament del marc lògic recomana finalitzar l'etapa de formulació amb una anàlisi de sostenibilitat. Aquest últim pas pretén valorar les possibilitats de permanència dels objectius aconseguits una vegada finalitzat el període d'execució del projecte. Tradicionalment, els factors analitzats han inclòs les polítiques de suport, la tecnologia emprada, la protecció del medi ambient, els aspectes socioculturals, l'enfocament de gènere, la capacitat institucional i de gestió i els factors econòmics i financers.No obstant això, és fonamental incloure un informe de l'impacte sobre las persones amb diversitat funcional[10]. Per a això, en primer lloc, s'analitzaran els beneficis immediats del projecte: si contribuirà a reduir la seua vulnerabilitat i es beneficiaran en igualtat de condicions que la resta dels titulars de drets, si s'ha tingut en compte la seua opinió i experiència i si com a conseqüència de la intervenció millorarà la seua participació en les esferes econòmica, social, cultural i política.

En segon lloc, l'anàlisi s'enfocarà cap a la sostenibilitat de les millores obtingudes: si existeix un compromís clar en les polítiques d'igualtat d'oportunitats i prevenció de condicions discapacitants, si es disposa de tecnologia i recursos apropiats, si s'ha promogut un vertader apoderament i si es dóna el suport necessari per a les iniciatives procedents de les persones amb diversitat funcional. Així mateix, es consideraran els beneficis esperats a mig-llarg termini quant al desenvolupament de les seues capacitats i quina és la valoració cost-beneficie de la inclusió. D'altra banda, s'haurà de fer també

10Més informació en Wiman, 2003 p. 99-101.

esment especial sobre aquelles persones amb diversitat funcional que pateixen discriminació múltiple com poden ser les dones, minories ètniques, minories religioses, estrats socioeconòmics baixos, ancians, etc.

4.2.6 LLISTA DE COMPROVACIÓ FASE PLANIFICACIÓ[11]

Incorporar preguntes amb enfocament de gènere

➢*El disseny del projecte esmenta a persones amb diversitat funcional i demostra consideració davant els seus requeriments específics?*

➢*Dins del col·lectiu, s'han tingut en compte les diferències entre homes i dones?*
➢*S'esmenta la diversitat funcional en els objectius i resultats?*
➢*El projecte beneficiarà clarament a les persones amb diversitat funcional?*
➢*Beneficiarà equitativament a tots dos sexes?*
➢*Tindrà algun impacte negatiu per a elles?*
➢*Han participat les persones amb diversitat funcional en el procés d'avaluació i planificació?*
➢*S'ha planificat la seua participació en el curs del projecte?*
➢*Quines estratègies aplicarà el projecte per a encoratjar a les persones amb diversitat funcional i les seues famílies a participar activament en el disseny del projecte?*
➢*De quina manera la participació enfortirà a les persones amb diversitat funcional?*
➢*Han sigut considerades les barreres actitudinals, físiques i institucionals?*
➢*Quines estratègies s'aplicaran per a l'eliminació de les barreres?*
➢*El pressupost del projecte inclou una partida relacionada amb les mesures específiques per a la diversitat funcional?*
➢*Hi ha indicadors específics de la diversitat funcional integrats en el disseny del projecte? Estan desagregats per sexe?*
➢*Disposa el projecte d'un informe de l'impacte sobre la diversitat funcional?*

RECORDA

- **PROPÒSIT**
  La fase de programació tracta de dissenyar de manera detallada l'estratègia d'intervenció per a aconseguir l'objectiu desitjat prenent com a referència la informació obtinguda després de la identificació. La població beneficiària i altres parts implicades han de participar activament per a consensuar la redacció del projecte. Per això, les persones amb diversitat funcional no han de ser vistes com a meres beneficiàries passives que solament se'ls tinga en compte en la presa de

11Adaptat de CBM, 2012 p. 46.

decisions, sinó que en realitat formen part del grup i per tant, poden també assumir responsabilitats i altres funcions en la gestió d'un projecte.

- **TASQUES I RESPONSABILITATS**

L'equip organitzador deurà:
- Eliminar els obstacles i garantir la participació per a reforçar capacitats i compromís
- Exercir la coordinació de les parts implicades i moderar les intervencions per a facilitar el consens
- Redactar els documents resultat d'aquesta fase

- **INFORMACIÓ REQUERIDA**
- Objectius, resultats, indicadors, activitats i pressupost amb inclusió de la diversitat funcional
- Activitats, segons l'enfocament de doble via, transversals en qüestions generals i específiques empoderants
- Barreres a les quals s'enfronten les persones amb diversitat funcional en les activitats diàries
- Fortaleses i febleses dels recursos respecte a la inclusió de la diversitat funcional
- Impacte del projecte sobre les persones amb diversitat funcional

•DOCUMENTS RESULTAT
- Matriu de planificació
- Document del projecte

4.3 FASE EXECUCIÓ I SEGUIMENT

L'etapa d'execució suposa el moment d'aplicació dels resultats del disseny i identificació a l'acció pràctica del projecte amb intenció de transformar una determinada realitat. Es tracta, per tant, de la posada en marxa de les activitats utilitzant els recursos previstos amb la finalitat d'aconseguir els resultats i l'objectiu específic. Així, en un primer moment es posarà en marxa el pla d'execució per a, posteriorment i de manera periòdica, comprovar el progrés en l'assoliment dels objectius i altres incidències que esdevinguen en la seua execució. Es necessari considerar que si durant les fases d'identificació i disseny s'han inclòs adequadament les persones amb diversitat funcional, aquestes estaran incloses per tant en la fase d'execusió, ja que perquè les activitats resulten més o menys empoderants en funció de com es modifiquen les actituds, es redueix la desigualtat o s'eliminen les barreres.

4.3.1 PLA D'EXECUCIÓ

El pla d'execució representa el full de ruta que guiarà tota la intervenció. En ell es detallen la distribució de tasques, responsabilitats, temporalització, assignació de recursos i pressupost d'una manera més ampliada que en el document del projecte. L'execució està definida pel calendari d'activitats i les disposicions del document, però la realitat és dinàmica i les circumstàncies poden modificar-se, per la qual cosa el projecte haurà d'ajustar-se contínuament a les noves condicions. Aquesta flexibilitat requereix una major participació dels actors implicats a l'hora de fixar els objectius, establir prioritats i gestionar els conflictes d'interessos, així com en la selecció d'estratègies, planificació d'activitats, repartiment de tasques, seguiment, redistribució dels recursos i altres qüestions que puguen incidir en el desenvolupament del projecte.

És necessari continuar amb el mateix plantejament d'inclusió en el projecte de les persones amb diversitat funcional que s'ha portat fins al moment. L'objectiu final de la inclusió és aconseguir una participació al màxim nivell –apoderament- i que puguen assumir una creixent responsabilitat en el projecte que, fins i tot, arriben a formar part de l'equip coordinador. L'ús d'una "escala de participació" reporta informació de manera ràpida sobre el nivell d'implicació de les persones tradicionalment excloses dels processos de desenvolupament. Es recomana aplicar en diferents moments dins de tot el cicle de gestió per a detectar si existeix evolució en el nivell de participació en el conjunt del projecte, però també resulta d'utilitat després de l'execució qualsevol activitat en concret. Igual que altres eines presentades en aquesta guia, també és aplicable a l'altres col·lectius simplement afegint més columnes a la taula.

TAULA 4. EXEMPLE D'ESCALA DE PARTICIPACIÓ[12]

NIVELL DE PARTICIPACIÓ	PERSONES AMB DIVERSITAT FUNCIONAL	GÈNERE	OBSERVACIONS
NIVELL 1. RECEPTORS D'INFORMACIÓ.			
NIVELL 2. CONSULTA		X	Les dones no acudeixen als tallers sense l'aprovació dels seus marits
NIVELL 3. PLANIFICACIÓ CONJUNTA	X		Les persones amb diversitat funcional física informen sobre les necessitats d'accessibilitat però no es creuen capaces d'assumir

12La taula mostra una adaptació de la proposta per Van Ek & Schot (2017) amb nivells de participació d'un a cinc que resulten equivalents als proposats per Wiman (2003)

			cap responsabilitat en l'execució de les tasques
NIVELL 4. DECISIÓ CONJUNTA			
NIVELL 5. APODERAMENT			

Nivells de participació dels grups en risc d'exclusió. Font: Adaptat de Van Ek & Schot, 2017 p. 84-86

4.3.2 REALITZACIÓ D'OPERACIONS I SISTEMES D'INFORMACIÓ

L'execució de les activitats pròpiament dita, no solament requereix una planificació prèvia sinó també un sistema de seguiment per a comprovar com ha esdevingut l'acció. Existeix un gran nombre de variables a considerar en aquest moment, però és necessari seleccionar només aquelles que resulten essencials en l'assoliment dels objectius previstos amb la finalitat d'evitar sobrecàrregues de treball. Per a això cal recollir només la informació suficient que permeta posteriorment analitzar i valorar els resultats i èxits del projecte. No s'ha d'oblidar que és una qüestió clau que orientarà la presa de decisions i constitueix la base de la posterior *evaluaci*ón.

Una "**llista de verificació ACAP per a activitats"**[13] consisteix a visibilitzar les barreres que impedeixen als grups invisibilitzats participar i beneficiar-se en igualtat de condicions que la resta en qualsevol activitat plantejada. L'eina pren com a referència les dimensions ACAP i, a partir d'elles, desglossa fins al nivell de concreció necessari per a detectar qualsevol qüestió que impedisca o limite la inclusió plena. Disposa d'una columna final on es pot especificar allò detectat o quines mesures serien susceptibles d'aplicar-se.

TAULA 5. EXEMPLE DE LLISTA DE VERICACIÓ ACAP

	PERSONES AMB DIVERSITAT FUNCIONAL	GÈNERE	OBSERVACIONS
ACCESSIBILITAT			
Distància al lloc de l'esdeveniment	X		No hi ha transport públic
Disponibilitat de banys		X	Els banys no garanteixen intimitat
COMUNICACIÓ			
Informació escrita	X		Grandària de lletra massa xicotet
Llenguatge emprat	X	X	No és inclusiu
ACTITUD			
Ambient	X		Excessivament paternalista per

13Més informació en Van Ek & Schot, 2017 p. 80-83.

col·laboratiu			part de la resta de participants. Necessitat de major control per part del/la coordinador/a
Actituds discriminatòries		X	Dubtes respecte a la seua capacitat
PARTICIPACIÓ			
Formulen preguntes	X		Persones amb diversitat funcional intel·lectual no intervenen. Seria necessari aclarir les idees principals periòdicament
Mostren la seua opinió		X	Determinats grups no permeten les seues aportacions

Barreres o dificultats detectades en els diferents grups exclosos i les seues possibles solucions. Font: Adaptat de Van Ek & Schot, 2017 p. 80-83

4.3.4 INFORMES DE SEGUIMENT

La elaboració de l'Informe de Seguiment semestral es realitzarà d'acord amb el model facilitat per l'òrgan directiu amb competències en matèria de Cooperació al Desenvolupament, que estarà disponible en la seua pàgina web. Pel que fa a l'objecte d'aquesta guia, l'informe de Seguiment haurà de contemplar indicadors sensibles a la diversitat funcional i garantir la fiabilitat i representativitat de les fonts d'informació.

Llista de comprovació fase de seguiment[14]:

- *El sistema de recollida de dades del seguiment inclou una perspectiva general de diversitat funcional així com indicadors específics per a la diversitat funcional?*
- *Les persones amb diversitat funcional són capaces d'accedir a les intervencions del projecte com es va preveure en el disseny del projecte?*
- *Si tenen dificultats per a accedir a les intervencions, quines mesures poden adoptar-se per a fer front a aqueixes dificultats immediatament?*
- *Les línies pressupostàries específiques de la diversitat funcional s'estan gestionant d'acord amb el pla?*
- *Les persones amb diversitat funcional o les OPD estan participant contínuament en la consulta i presa de decisions sobre la implementació del projecte en curs?*
- *Si la perspectiva de la diversitat funcional no s'ha inclòs en les fases d'anàlisis i planificació, s'han adoptat mesures per a minimitzar activament el possible impacte negatiu o els efectes no desitjats sobre les persones amb diversitat funcional després de la implementació del projecte?*

14Adaptat de CBM, 2012 p. 50.

RECORDA

- **PROPÒSIT**

Aquesta fase suposa portar a la pràctica tot el planificat i determinar en quina mesura el procés discorre segons el que es preveu. No solament es tracta d'executar les activitats, sinó també conéixer en quina mesura s'estan aconseguint els objectius proposats. La compilació d'aquesta informació serveix de base per a la presa de decisions, replantejament del projecte, avaluació i proposta de futures intervencions.

- **TASQUES I RESPONSABILITATS**

L'equip organitzador deurà:
- Fomentar la participació, implicació, responsabilitat i apoderament de les persones amb diversitat funcional.
- Dur a terme les verificacions corresponents a la inclusió plena de les persones diversitat funcional
- Redactar la documentació necessària

- **INFORMACIÓ REQUERIDA**

  - Nivell de participació de les persones amb diversitat funcional en les activitats i en el conjunt del projecte
  - Obstacles a la inclusió
  - Evolució dels indicadors sensibles a la diversitat funcional i de l'aprofitament dels recursos destinats a la inclusió

- **DOCUMENTS RESULTAT**

  Pla d'execució
  Informes de seguiment

4.4 FASE D'AVALUACIÓ: ELABORACIÓ DELS TERMES DE REFERÈNCIA (TdR) PER A L'AVALUACIÓ FINAL.

Les avaluacions suposen identificar i reflexionar sobre els efectes dels projectes i programes que s'han realitzat i determinar el seu valor.

Els criteris tradicionals de l'avaluació són la pertinència, l'eficàcia, l'eficiència, l'impacte i la sostenibilitat, dins de les quals es recomana incloure qüestions relacionades amb la diversitat funcional que en els apartats següents es concretaran. La qualitat de l'informe vindrà determinada per la participació de les parts implicades en la definició de l'objecte

de mesura, els processos de recollida de la informació i l'anàlisi de les dades a fi que tots els punts de vista siguen tinguts en compte.

Els TdR per a l'avaluació final del projecte o programa són el document inicial de planificació que defineix l'abast, els requisits i expectatives d'una avaluació, i serveixen de guia i punt de referència al llarg d'aquesta.

4.4.1 CRITERIS D'AVALUACIÓ

4.4.1.1 PERTINÈNCIA

Se tracta d'avaluar si el projecte respon (va respondre) a la problemàtica del context, és a dir, als problemes més sentits per les persones amb diversitat funcional. Suposa l'adequació dels objectius del projecte als drets vulnerats detectats, el context, les prioritats de desenvolupament i la capacitat tècnica i financera.

Pretén conéixer en quina mesura el projecte aborda les necessitats de desenvolupament i les pràctiques discriminatòries dels col·lectius vulnerables.

Els aspectes a considerar són els següents:

- Verificació de la coherència amb les polítiques relacionades amb la protecció dels drets humans i la inclusió de la diversitat funcional
- Verificació de la correspondència de la intervenció amb les prioritats i necessitats de la població beneficiària i en cas d'haver canviat les prioritats de la població beneficiària des de la definició de la intervenció si aquesta s'ha adaptat a aquests canvis
- Identificació exhaustiva de les parts implicades, capacitats de cadascuna i compromís adquirit
- Representació de tot tipus de diversitat funcional: física, visual, auditiva, intel·lectual, psíquica o de malalties discapacitants
- Coneixement precís dels drets vulnerats i la seua relació amb els col·lectius vulnerables com són les persones amb diversitat funcional
- Participació dels titulars de dret al llarg de tot el procés: identificació, disseny i programació, implementació i seguiment i avaluació
- Establiment d'una lògica d'intervenció sensible a la diversitat funcional
- Adequació dels sistemes d'avaluació i seguiment per a determinar la manera en què el projecte incideix sobre les persones amb diversitat funcional
- Sensibilització i formació d'equip del projecte sobre inclusió

4.4.1.2 EFICÀCIA

Precisa el grau de consecució dels objectius i resultats del projecte sobre els titulars de drets.

Els aspectes a considerar són els següents:

▪Establiment d'una línia de base de la situació, necessitats i prioritats de les persones amb diversitat funcional

▪Nivell i grau de compliment d'un determinat dret

•Abast per igual dels beneficis del projecte a tots els titulars de drets –incloent als grups vulnerables-. En cas contrari, descriure les causes

•Repartiment equilibrat de responsabilitats entre tots els participants

•Necessitat de modificació dels resultats per a les persones amb diversitat funcional a causa de les condicions externes. Descriure les mesures adoptades per a evitar la desigualtat

•Comprovació de si les modificacions en el projecte es van deure a la falta d'inclusió

•Inclusió en el document del projecte informes sobre la participació i el benefici de les persones amb diversitat funcional

4.4.1.3 EFICIÈNCIA

Analitza com els recursos s'han convertit en resultats en termes de quantitat, qualitat i temps.
Els aspectes a considerar són els següents:

- Possibilitat de comprovació de les dades de la línia de base al llarg de tot el projecte
- Assignació de pressupost per a la inclusió de persones amb diversitat funcional i si ha sigut suficient per a cobrir tots els requeriments
- Distribució equitativa dels recursos disponibles
- Aportacions de cada titular segons el que es preveu
- Existència de mecanismes establits per a registrar i abordar les barreres d'accés en les persones amb diversitat funcional
- Justificació dels costos de la inclusió en relació amb els beneficis obtinguts

4.4.1.4 IMPACTE

Se busca mesurar l'avanç en el compliment de l'objectiu general i el seu efecte concret en la població beneficiaria del projecte i en el context en què es ejecuta.
Els aspectes a considerar són els següents:

- Nivell de consecució de l'objectiu general per a les persones amb diversitat funcional i en quina mesura ha sigut degut al projecte.
- Manera en què els impactes imprevistos han afectat les persones amb diversitat funcional.
- Concreció de canvis en la legislació, les polítiques o en les institucions públiques orientades cap a la inclusió.
- Influència dels efectes econòmics i socials en benefici dels col·lectius vulnerables.
- Reconeixement de les persones amb diversitat funcional com a agents actius de canvi.
- Accés ple i equitatiu de les persones amb diversitat funcional als serveis.

4.4.1.5 SOSTENIBILITAT

Se tracta de considerar l'aportació del projecte per a la continuïtat de les experiències i/o processos generats. Els aspectes a considerar són els següents:

- Implicació dels titulars –de drets, obligacions i responsabilitats- en el manteniment dels objectius del projecte.
- Nivell d'apoderament de les persones amb diversitat funcional.
- Suport d'organitzacions de col·lectius vulnerables.
- Existència d'una persona responsable de les qüestions de la diversitat funcional.
- Persistència de la inclusió de les persones amb diversitat funcional en els serveis i dinàmica de la societat. Mesures adoptades per a garantir-la.
- Capacitat dels recursos de mantindre els assoliments aconseguits.

RECORDA

•PROPÒSIT

L'avaluació és una valoració del projecte, el seu disseny, la seua execució i els seus resultats realitzada de forma sistemàtica i imparcial.

•TASQUES I RESPONSABILITATS

L'equip organitzador deurà:

•Dissenyar l'avaluació amb la participació dels actors implicats.

•Proposar perfils d'equip avaluador sensibles a la diversitat funcional.

•Proporcionar informació disponible sobre l'evolució dels indicadors.

•Assegurar l'elaboració d'un informe d'avaluació de qualitat i la posterior divulgació de les principals troballes i recomanacions.

•INFORMACIÓ REQUERIDA

•Dades relacionades amb la pertinència –resposta a les necessitats de les persones amb diversitat funcional i el seu context-

•Dades relacionades amb l'eficàcia –millores en les condicions de les persones amb diversitat funcional-

•Dades relacionades amb l'eficiència –adequació dels costos-

•Dades relacionades amb l'impacte –repercussió global del projecte tant en les persones amb diversitat funcional com en altres col·lectius-

•Dades relacionades amb la sostenibilitat –persistència en el temps dels beneficis i la inclusió de les persones amb diversitat funcional-

•DOCUMENTS RESULTAT

•Termes de referència de l'avaluació

•Informe d'avaluació

ANNEX I. RECOLLIDA D'INFORMACIÓ

En tot projecte és necessària una caracterització de les persones amb diversitat funcional que conformen la població amb la qual es treballarà. Resulta transcendental el desglossament de les dades per diversitat funcional. Atés que habitualment no es disposa d'informació sobre aquest tema en les fonts oficials, és important que l'equip responsable puga dur a terme una recollida de dades d'una forma senzilla, econòmica i estandarditzada que unifique criteris i permeta comparacions de resultats entre diversos projectes. Per a això, insten a l'ús dels sets de preguntes proposats per The Washington Group (WG)[15]. Existeixen tres propostes diferents, però ací es mostra la versió breu com a exemple. Aquesta es va desenvolupar originalment per al seu ús en censos i ha sigut recomanada per al seguiment dels *ODS segons tipus de diversitat funcional. És capaç d'identificar la majoria, però no la totalitat, de persones amb diversitat funcional, per això, remet a la versió estesa quan es desitja obtindre major informació o afegir les preguntes dins d'enquestes més àmplies[16].

CONJUNT BREU DE PREGUNTES WASHINGTON GROUP[17]

1.Té dificultat per a veure, àdhuc si utilitza lents?
2.Té dificultat per a sentir, àdhuc si utilitza audiòfons?
3.Té dificultat per a caminar o pujar escalons?
4.Té dificultat per a recordar o concentrar-se?
5.Té dificultat per a encarregar-se de la seua pròpia cura personal, per exemple, per a llavar-se o vestir-se?
6.En utilitzar el seu llenguatge habitual, té dificultat per a comunicar-se (per exemple, per a entendre o fer-se entendre)?

Cada pregunta ofereix quatre possibles respostes que abasten tot l'espectre de funcionament:
a)Cap dificultat
b)Certa dificultat
c)Molta dificultat
d)Impossibilitat de realitzar l'activitat

15Document publicat després de la quarta reunió de l'Inter-Agency Expert Group on Sustainable Development Goals Indicators (IAEG-SDGs) en el qual estan representades agències de l'ONU –OMS, UNICEF, ACNUDH, PNUD, UNFPA i OIT, entre unes altres- i també les principals OPD –ANADA i IDDC-, així com la societat civil i experts independents. Disponible en: https://www.internationaldisabilityalliance.org/resources/joint-statement-disaggregation-data-disability
16Els qüestionaris elaborats per The Whashington Group són: Short Set of Disability Questions, Esteneu Set of Disability Questions i Child Functioning. A més, està en procés de desenvolupament d'altres en diversos àmbits específics com la salut mental, l'ocupació o l'entorn. Més informació en http://www.washingtongroup-disability.com/washington-group-question-sets/
17Versió traduïda presa de [CITATION Org111 \p 29 \l 3082].

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Astorga Gatjens, L. (2007). A Basic Manual for Inclusive Development. Recuperado el 10 de Octubre de 2017, de http://www.hiproweb.org/uploads/tx_hidrtdocs/BasicManualID.pdf

CBM. (2012). Inclusion made easy. Recuperado el 15 de Septiembre de 2017, de https://www.-cbm.org/Inclusion-Made-Easy-329091.php

Coleridge, P., Simonnot, C., & Steverlynck, D. (2010). Study of Disability in EC Development Cooperation. European Comission. Recuperado el 2017 de Diciembre de 10, de file:///C:/Users/Usuario/Downloads/study_of_disability_in_ec_development_cooperation.pdf

Department of Economic and Social Affairs. (2016). Toolkit on disability for Africa. United Nations. Recuperado el 26 de Enero de 2018, de https://www.un.org/development/desa/technical-cooperation/2016/11/18/toolkit-on-disability-for-africa/

Gómez-Galán, M., Pavón Piscitello, D. y Sainz Ollero, H. (2013). El enfoque basado en derechos humanos en los programas y proyectos de desarrollo. Madrid: Cideal.

Ju'beh, K. (2017). Disability Inclusive Developmente Toolkit. Bensheim: CBM. Recuperado el 30 de Diciembre de 2017, de https://www.cbm.org/article/downloads/54741/CBM-DID-TOOLKIT-accessible.pdf

Mitra, S., Posarac, A. & Vick, B. (2011). Disability and Poverty in Developing Countries: A Snapshot from the World Health Survey. SP Discussion Paper Nº 1109. World Bank. Recuperado el 20 de Diciembre de 2017, de http://documents.worldbank.org/curated/en/501871468326189306/Disability-and-poverty-in-developing-countries-a-snapshot-from-the-world-health-survey.

Oficina del Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Derechos Humanos. (2006). Preguntas frequientes sobre el enfoque de derechos humanos en la cooperación para el desarrollo. Nueva York y Ginebra: Naciones Unidas.

Organización Mundial de la Salud. (2001). Clasificación Internacional del Funcionamiento, de la Discapacidad y de la Salud: CIF. Versión abreviada. IMSERSO

Organización Mundial de la Salud. (2011). Informe mundial sobre la discapacidad. Ginebra: OMS.

Pacheco Uría, P., de Stefani, I., Ruiz Mulas, C. y Gómez Navarro, I. (2013). Guía sobre discapacidad y desarrollo. Recuperado el 25 de agosto de 2017, de http://www.cocemfe.es/cooperacion/images/pdf/Guia_discapacidad_y_desarrollo_COCEMFE.pdf

Palacios, A. y Romañach, J. (2006). El modelo de la diversidad: la Bioética y los Derechos Humanos como herramientas para alcanzar la plena dignidad en la diversidad funcional. España: Diversitas

Resolución 41/128 de la Asamblea General "Declaración sobre el derecho al desarrollo" A/RES/41/128 (4 de diciembre de 1986)

Resolución 61/106 de la Asamblea General "Convención sobre los Derechos de las Personas con Discapacidad" A/RES/61/106 (24 de enero de 2007)

Resolución 70/1 de la Asamblea General "Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible" A/RES/70/01 (21 de octubre de 2015)

Wiman, R. (2003). Disability Dimension in Development Action. Manual on Inclusive Planning.Helsinki: STAKES.

World Health Organization. The International Classification Functioning, Disability and Health. Geneva: WHO; 2001.

Yeo, R. & Moore, K. (2003). Including Disabled People in Poverty Reduction Work: "Nothing About Us, Without Us". World Development, 31(3), 571-590. Doi: 10.1016/S0305-750X(02)00218-8.